

Kasvatus

Tämän teemanumeron päätoimittajat

Tiina Kujala – Anita Saaranen-Kauppinen – Jari Eskola

Pääkirjoitus

Tiina Kujala 429 Liikuntakulttuurin muutoksella
– Anita Saaranen-Kauppinen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin

Artikkeleita

Aino Nevalainen – Juhani Tähtinen 432 Yläkouluikäisten nuorten asennoituminen
– Eero Laakkonen – Markku Vanttaja koululiikuntaan
– Pasi Koski – Tuomas Zacheus

Katja Rajala – Hannu Itkonen 448 Yläkouluikäisten tyttöjen subjektiivinen
– Kaarlo Laine sosiaalinen asema ja koulun tilojen
merkityksellisyys liikkumisympäristönä

Katsauksia

Marja Kokkonen 460 Sukupuoli ja seksuaalinen
suuntautuneisuus koululiikunnan
kompastuskivinä: kuvaileva kirjallisuus-
katsaus

Sini-Tuuli Hynynen – Nelli Hankonen 473 Autonomiaa tukien aktiivisemmaksi?
Itsemääräämisen teoria lasten ja nuorten
liikunnan edistämisessä

Lyhyempiä kirjoituksia

- Jan-Erik Romar – Linda Ahlroos 488 Opettajaopiskelijoiden kokemusten ja
– Jennika Flykt – Seppo Penttinen pedagogisten mallien kohtaaminen
liikunnan opetusharjoittelussa

Puheenvuoroja

- Mikko Salasuo 495 Lasten ja nuorten liikunta – puhummeko
eilisestä vai huomista?
- Päivi Berg – Sanna Pasanen 500 Suosituksia ja suostuttelua: osallisuus ja
sukupuoli lasten ja nuorten liikunnassa
- Salla Turpeinen – Kaarlo Laine 505 Liikuntaa tunti päivässä kaikille
koululaisille
- Ilkka Väänänen – Jarkko Tuominen 511 Ammattikorkeakoulut opiskelijaliikunnan
edistäjinä

English Summaries

514

Kirjoittajat

516

Luetteloita

519

Liikuntakulttuurin muutoksella kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin

Sosialisaatiosta puhuttaessa viitataan yhteiskuntaan ja erilaisiin kulttuureihin kasvamisen monimuotoisiin prosesseihin. Varhaislapsuudessa opitaan perustavat tiedot ja taidot, joita työstetään läpi elämän erilaisissa instituutioissa ja sosiaalisessa toiminnassa. Sosialisaatio on vuorovaikutteista: yksilöt eivät pelkästään omaksu kulttuurisia vaikutteita vaan myös osallistuvat kulttuureiden muovaamiseen omalla toiminnallaan.

Haimme tämän teemanumeron kirjoittajakutsussa tekstejä, joissa tarkastellaan liikuntasosialisaatiota. Olimme kiinnostuneita kirjoituksista, joissa pureuduttaisiin liikuntaan tuoreista näkökulmista aikana, jolloin ihmiset tekevät valintoja ennennäkemättömän monien ajankäytömahdollisuuksien joukosta. Tarjosimme näkökulmaksi muun muassa koulun liikuntakasvatuksen muuttuvaa tehtävää ja roolia, median, sosiaalisen median ja arjen yhteisöjen roolia liikuttajana, liikuntaan liittyvien ilmiöiden sukupuolittuneisuutta ja käsityksiä ideaalikehosta ja -kansalaisuudesta. Yhteisen ajallisen kontekstin kirjoituksille tarjoaa todellisuus, jossa liikunta ja fyysinen aktiivisuus nähdään avainasemassa terveyden edistämisessä ja niiden merkitys ymmärretään sekä yksilön että yhteiskunnan terveyden, hyvinvoinnin ja kilpailukykyyn perusedellytyksenä (ks. STM:n Muutosta liikkeellä 2013). Saimme kutsun virittelemänä kirjoituksia, jotka käsitelivät pääsääntöisesti perusopetuksessa tapahtuvaa liikuntaa joko (liikunnan) opettajankoulutuksen, opetussuunnitelmien tai itse koululiikunnan kokijoiden näkökulmasta. Tarjotuissa teksteissä pohdittiin lisäksi vanhempien ja kaverisuhteiden merkitystä lasten ja nuorten liikkumiselle. Näin ollen tässä Kasvatus-lehden historian ensimmäisessä liikunta-teemanumerossa julkaistaan tarjontaa noudatellen artikkeleita, joissa käsitellään eri tavoin perusopetuksen liikuntaa. Puheenvuoroissa laajennetaan näkökulmaa myös muihin liikunnan konteksteihin.

Esimerkiksi Anna-Liisa Ojala ja Hannu Itkonen (2014) ovat Kasvatus & Aika -lehden artikkelissaan tarkastelleet liikuntakulttuurin muutosta. Perinteiset urheilulajit on tulkittu modernille aikakaudelle tyypillisiksi ruumiinkulttuureiksi, joiden rinnalle on jälkimodernina aikana syntynyt niin kutsutun vaihtoehtoliikunnan kulttuuri alakulttuureineen. Uudet lajit haastavat omaehtoisilla, moninaisilla, muuntuvilla ja uusia kulttuurisia merkityksiä tuottavilla ja välittävillä liikkumisen tavoilla aiemmalle urheilukulttuurille tyypillisiä piirteitä, kuten kilpailulähtökohtaisuutta, totisuutta, kurinalaisuutta, puurtamisen henkeä ja sääntökäsitteellisuutta. Esimerkiksi uusi sirkus, skeittaus, kiipeilyn eri muodot, parkour ja lumilautailu tarjoavat tilaisuuden elämäntyyllisille valinnoille, identiteetin rakentamiselle sekä yhdessä tekemiselle ja kokemiselle. Ne korostavat ilon, ilmaisun, elämyksellisyyden ja vapauden tunteen merkitystä ja haastavat näin valtavirtaurheilua ja sen eetosta. Kiinnostava pohdinnan aihe on, näkyykö perinteisen

urheilutradition murtuminen – mikä on ominaista jälkimodernin ajan vaihtoehtoliikunnan muodoille – institutionaalisessa liikunnassa, kuten koululaitoksessa tai urheiluorganisaatioissa.

Koulun liikuntakulttuuri elää vahvaa muutoksen vaihetta. Opetussuunnitelmauudistuksen myötä elokuussa 2016 otetaan käyttöön uudet perusopetuksen liikunnan opetussuunnitelmat. Lisäksi niin ikään perusopetusta koskevan Liikkuva koulu -ohjelman toimet laajenevat valtakunnallisiksi osana opetus- ja kulttuuriministeriön Osaaminen ja koulutus -kärkihanketta. Tavoitteena on juurruttaa vähintään tunti liikuntaa jokaiseen koulupäivään. Liikkuminen ulottuu entistä enemmän myös liikuntatuntien ulkopuolelle, kun eri oppiaineiden opetuksessa hyödynnetään toiminnallisuutta ja välitunteihin ja koulumatkoihin pyritään lisäämään liikuntaa. Keskeisin koululiikunnan tehtävä on tavoittaa ne lapset ja nuoret, joiden elämään liikkuminen ei esimerkiksi perheen tai kaveripiirin kautta kuulu. Koulun tulisi tarjota jokaiselle edellytykset vapaa-ajalla liikkumiseen.

Uusissa opetussuunnitelman perusteissa esitellään laaja-alaisen osaamisen kokonaisuudet, joiden jalkautumisesta oppiaineisiin on tarkoitus huolehtia aikaisempia opetussuunnitelmia systemaattisemmin. Ajattelu ja oppimaan oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, monilukutaito, tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen sekä työelämätaidot ja yrittäjyys toistuvat oppiainekohtaisissa tavoitekuvauksissa. Liikunnan oppiaineessa osoitetaan oppiaineen tavoitteiden yhteys kaikilla luokka-asteilla muihin osaamiskokonaisuuksiin paitsi tieto- ja viestintäteknologiseen osaamiseen. Tästä huolimatta liikunnan tukimateriaaleista löytyy Liikunta ja teknologia -kokonaisuus osana Opetushallituksen rahoittamaa Aktiivisuushanke-oppimisympäristöhanketta. Tukimateriaalin käyttöön johdatellaan kertomalla toisaalta teknologian lapsille ja nuorille aiheuttamista haitoista, toisaalta sen mahdollisuuksista aktivoida liikkumiseen tai edistää oppimista. Koulujen liikunnan opetuksessa hyödynnetään jo jossain määrin teknologiaa, mutta erilaisten pelien, sovellusten ja mittareiden roolista ja merkityksestä lasten ja nuorten liikkumisessa ja liikunnan opettamisessa kaivattaisiin myös tutkimustietoa. Se, ettei liikuntaa yhdistetä tieto- ja viestintäteknologian osaamiseen, on kiinnostava seikka, joka voidaan tulkita esimerkiksi kannanotoksi kokemuksellisuuden ja kehollisuuden puolesta ja jonkinlaisena vastalauseena runsaalle vapaa-ajan median ja teknologian käytölle.

Opetussuunnitelmauudistus tarjoaa sananmukaisesti lupauksen jostakin uudesta. Se luo mahdollisuuden punnita oppiaineen ajantasaisuutta suhteessa muuttuvan yhteiskunnan vaatimuksiin. Ensimmäistä kertaa liikunnan opetussuunnitelmassa ei mainita kansallisen liikuntaperinteen vaalimista, mutta toisaalta ensimmäistä kertaa oppiainekohtaisesti mainitaan yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon sekä kulttuurisen moninaisuuden periaate ja käytetään kehollisuuden ja eettisesti kestävä toiminnan ilmauksia. Yhdymme aikaisemmin lehden pääkirjoituksessa (Jauhiainen & Tähtinen 2/2015) esitettyyn toiveeseen siitä, että opetussuunnitelman tavoitteet eivät jäisi runonsäkeiksi. Perinteisen liikunta- ja urheilulaji-ajattelun väheneminen toiminnan lähtökohtana antaa tilaa havaintomotoristen taitojen ja motoristen perustaitojen harjoittelulle kuitenkin tuttuja liikuntamuotoja unohtamatta. Oppiaine näyttäytyy entistä enemmän monipuolisia sisältöjä tarjoavana ja hyvinvointia, iloa, ilmaisu, osallisuutta, sosiaalisuutta ja rentoutta korostavana. Yksittäisten positiivisten oppimiskokemusten ja myönteisen minäkäsityksen kautta on tarkoitus saattaa lapsia ja nuoria liikunnalliseen ja terveelliseen elämäntapaan.

Uudet avaukset liikunnan opetussuunnitelmassa haastavat opettajankoulutuksen ja opettajien täydennyskoulutuksen. Moniin haasteisiin on jo vastattu, kun esimerkiksi liikunnanopettajien koulutuksessa tunne- ja vuorovaikutustaidot sekä sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvät sisällöt ovat saaneet vähitellen jalansijaa. Suurin haaste on opettajien ajattelutapojen muuttuminen totuttujen käytänteiden tarkistamiseksi. Uudessa opetussuunnitelmassa painottuu jo

aikaisemmista opetussuunnitelmista tuttu oppilaslähtöisyys. Muistutus vanhasta viisaudesta, ”opetetaan lasta, ei koripalloa”, on paikallaan. Kasvattaminen aktiiviseen kansalaisuuteen edellyttää oppilaiden osallisuuden kokemuksia itseä koskevissa asioissa ja velvoittaa lasten ja nuorten mukaan ottamista aiempaa vahvemmin toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Näin koululiikunnan sisällöt monipuolistuvat, kuten on käynyt muun muassa parkourin tai katutanssien ilmestyessä koulujen liikuntatunneille.

Tiina Kujala – Anita Saaranen-Kauppinen